

מראי מקומות- קידושין ע"ו

לעבודה, וצריך לבדוק משום חשש חללות. וסיפא מיירי בכהן שרוצה לישא לוי וישראלית, דאף דלא שייך פסול חללות אצלם, מ"מ, כיון דתקנו לבדוק משום חללות, אבל תקנו גם לבדוק משום חשש ממזרות. אבל הר"ן (לא: בדפיו) פ' ברש"י ובהרמב"ם דמיירי בישראל שרוצה לישא כהנת, דצריך לבדוק ד' אמהות משום פסול ממזרות (כן ביאר המהר"י בירב בדעת רש"י, דבישראל מיירי, ומש"כ רש"י בסיפא דמיירי בכהן, כ' המהר"י בירב דכוונתו לומר דהחומרא דלוי וישראלית לא נאמר אלא כלפי כהן, אבל ישראל אי"צ אלא ד' דורות גם בלוי וישראלית. אולם ע' בפני יהושע דכ' בדעת רש"י דבכהן מיירי, אף דלענין פסול ממזרות הוא, וכמש"כ בסיפא דמתני'. ואע"ג דפסול ממזרות שייך גם בישראלים, אולם כיון דמעיקר הדין ספק ממזר מותר, א"כ לא הצריכו בדיקה אלא משום מעלה עשו ביוחסין, וא"כ י"ל דרק בכהנים תקנו אותה מעלה [וכן ע' בשלנל"מ דכ' כן]). ואף דהגמ' כ' דהאשה אינה צריכה לבדוק האיש משום דלא הוזהרו כשרות להנשא לפסולין, וזה אין שייך אלא לגבי פסול חללות, וכמו שהק' תוס' על רש"י, כבר תי' רש"י דכיון דהתורה לא הקפידה על אשה לגבי פסול חללות, גם לא הקפידו חז"ל על נשים להצריכם בדיקה לענין פסול ממזרות (וכ' הפני יהושע דתוס' לא הי' נוח"ל בזה, משום דא"כ הוי עיקר תירוץ חסר מן הספר). עוד כ' הר"ן שם דבלוי וישראלית צריך יותר, לפי שהפסול מצוי יותר אצלם. אבל הביא עוד גירסא, דגרס בסיפא לויים וישראלים, וכו'. וביאר דהרישא מיירי בכהן, והביאור הוא, דבכהן שצריך לבדוק אחר פסול חללות, צריך רק ד' אמהות, אבל לויים וישראלים, שצריכים לחקור אחר פסול ממזרות, צריכין לבדוק עוד אם. וכ' דאה"נ, גם בכהן יהי' צריך לבדוק לגבי ממזרות עוד אם, אלא דלא יהי' צריך לבדוק גם אחר פסול חללות עוד אם.

(א) **לפי שאין בקיאים בדקדוקי מצות- פרש"י,** שמא א' מן הבקיאין ישא א' מן האינן בקיאין וישא ממזרת [ולכאור' ה"ה שיש לחוש שא' מן האינן בקיאין ישא אחר מן האינן בקיאין, ויהי' ג"כ חשש שמא ישא כשר ממזרת, דלכאור' לא אמרי' דכיון דאינן בקיאין אז ודאי ממזרים הם. ובאמת צע"ק, למה נקט רש"י שיש מהם שבקיאים הם, אולי כולם אינם בקיאים]. וכ' המהרש"א, דצריכין לומר ג"כ שישראל נטמע שם, דאם כולם כותים הם, א"כ מה לי אם א' מהם הוי ממזר, הרי גר מותר בממזרת, אע"כ שגם ישראל הי' נטמע שם. וכ' השלנל"מ ד"ל דעשאוה כגר לאחר י' דורות (וכן משמע מהבעה"מ), ולכן אסור לישא ממזרת (אפי' אם גר מותר בממזרת). והריטב"א לעיל כ' דס"ל לר"א דגר אסור בממזרת, ולכן א"ש כפשוטו.

(ב) **מצת כותי מותרת, ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח- פרש"י,** דזהו חידוש יותר, דלא רק דלא חיישינן דחמץ הוא, אלא דיותר מזה, דיוצא מצותו בליל פסח. וברש"י בגיטין (י'). הוסיף דצריך להיות שימור לשם חובת מצה. ובשיעורי ר' דוד פוברסקי (גיטין, אות תקנ"ו) דייק מדברי רש"י דהדין דצריך שימור לשם מצה היינו לשם קיום המצוה, ולא סגי בשימור לשם מצה גרידא. אולם דייק ממש"כ הריטב"א בפסחים (מ). בשם הרא"ה דלא בעינן עשי' לשם מצוה, אלא רק שימור לשם מצה, ולכן כ' דמהני ע"י עכו"ם וחשו"ק ע"י גדול עומד על גביו. וצ"ע, מהו הקשר, הרי לכ"ע בעינן שימור לשמה, ומהו אם הלשמה לשם מצוה או רק לשם מצה, למה נפק"מ מזה לגבי אם גדול ע"ג מהני. וביאר הגר"ד, דאם צריך הכוונה להיות לשם מצות מצה, א"כ הוי דין זה שחל בהחפצא דין חלות לשמה, ובזה לא הי' מועיל מה שהישראל עומד ע"ג, אבל כיון דסגי רק בשימור לשם מצה, דזהו רק דין שימור שלא יחמיץ, ולא חל בהחפצא, מהני שפיר מה שישראל עומד ע"ג [והחילוק עדיין צ"ע].

(ג) **הנושא אשה כהנת צריך לבדוק וכו'- נח' הראשונים** בביאור ציור הרישא והסיפא. ש' תוס' הוא דרישא מיירי בכהן שרוצה לישא כהנת, וצריך לבדוק כדי להכשיר עצמו ובניו

ביוחסין, היינו כדלקמן (ע.ט.), דנשים לא קים להו ביוחסין. ומה דאנשים לא מינצו בעריות, י"ל שהוא משום נבול פה, א"נ דנשים לא מזהדרי כ"כ חדא מחבירתה, משום דנשים דעתן קלות.

(ט) גברי, דכי מינצו בהדי הדדי ביוחסין... אית ל"י קלא- הק' הבית שמואל (ב', ח'), א"כ, למה צריך לחוש לאם אביה, הרי אם הי' אם אביה ממזרת, הי' זה נתגלה אצל האב במחלוקת שלו. ותי' "כיון דממזר הוא מצד האם, אינו מפורסם" וע"ע במהרי"ט דכ' דכל זה דאמרי' דגברי אית להו קלא, זהו רק כלפי הדור הראשון, דכבר אית בי' קלא, אבל שני דורות אחרונים, שמא הוה מלתא ואכתי לא אנצו, וקו' הגמ' הי' רק לגבי דורות הראשונים, לבדוק באבי אביה, ומשני הני קלא אית בהו [ואולי על דרך זה הוא כוונת הב"ש, וצ"ע]. וע' בחזון איש (אה"ע א', כ') שכ' דדברי הב"ש אינם מובנים, והוא פי' בענין אחר, דהחילוק בין איש ואשה הוא, דבאיש אין דרך שישתקע הפסול אם הי' הפסול ידוע, וא"כ אין צריך לבדוק אם לא הי' ערעור במקומו, דהי' הדבר מפורסם וידוע בלא בדיקה, משא"כ באשה, דלא מינצו בענין יוחסין, שפיר יש לחוש שנשתקע הפסול. ואע"ג דנחשב כאילו האב נבדק במקומו, אבל אי"ז ראי' על דורות הקודמין שלא הי' בהן פסול, רק דלא הי' ידוע במקום האב, ולכן אין צורך לבדוק במקומו.

(ז) משנתינו כשקורא עליו ערער- כ' הרמב"ן בעמוד א' די"ל דזהו רק בנושא לוי' וישראלית, דתקנו גם לחוש לפסולי קהל, דאז אמרי' דמכירים ישראלים ממזרים שביניהם, אבל לגבי כהן שנושא כהנת, שיש לחוש לפסול חללות, אז אפי' אם לא קרא עליו ערעור צריך לבדוק (לשיטתו דביאר דעיקר חשש מתני' הוא משום חללות, כשי' תוס' שם).

(א) אין בודקין מן המזבח ולמעלה, מ"ט, אי לאו דבדקוה, לא הוי מסקו ליי- הק' העצמות יוסף, למה לא כ' הטעם משום דשם ישבו מייחסי כהונה ולוי', כדמשני לקמן לענין לויים. ותי' דכאן מיירי לענין ישראלים,

(ד) צריך לבדוק- העיר החזון איש (אה"ע א', כ'), הא הי' בדיקה אינה בדיקה ודאית, שהרי ממזר פוסל כל הדורות, וכן חלל זכר כל זרעו הזכרים חללים לעולם, ואין שייך לעשות בדיקה ודאית אלא עד יחוס עזרא, ומה מהני הני ד' בדיקות. "אלא האי בדיקה היינו שהיתה בחזקת כשרה בעירה, ומסתבר שצריך בדיקה בעיר מולדתה שהיתה בחזקת כשרה, ואפשר דסגי בעדות מקום א' שהיתה דרה שמה והיתה בחזקת כשרות", וע"ש עוד מש"כ בזה.

(ה) צריך לבדוק אחריה ד' אמהות- העיר החזון איש (אה"ע א', ל"ב), איך בודקין אחריהן, הרי קיי"ל דמשפחה שנטמעה נטמעה, ואסור לחקור אחריהן. וכ' "ואפשר דלא נאמר [שאין לחקור] אלא בידוע דימצאו פסולן אחר שיחקרו, אבל משפחה שבחזקת כשרות, לא חיישינן שימצאו בה פסול, והאי בדיקה הוא סיג וגדר לפרסום טהרת המשפחות, ושיהיו נוהרים מלהתערב עם פסולים ודוחק, ועוד י"ל דמוטב לבדוק וליחסן אף שיש חשש רחוק שיופסלו לגמרי, מלהניחן בלתי מיוחסין, משא"כ בחכם היודע פסול במשפחה אין רשאים לגלות ולחזור אחר פסולן".

(ו) ד' אמהות- כ' השלנל"מ דטעם ד' הוא משום דעד כאן אדם יכול לבדוק, שיש בדור אנשים שמכירין מד' רוחות [ואף דבלוי' וישראלית הצריכו עוד דור, לכאוי' צ"ל דעכ"פ שייך לבדוק עוד דור, רק דק' לעשות כן, וצ"ע].

(ז) אין בודקין מן המזבח ולמעלה- הק' תוס', למה לא תני דאין בודקין מתרומה או מנשיאות כפים ולמעלה. ותי' דזה פשוט, דהא אין שייך אלא בכהנים, וחי' המשנה הוא דאפי' בישראלים שעשו עבודה אין בודקין מלמעלה. והק' התוס' הרא"ש ע"ז, דלא מצינו שצריכים ישראלים כשרים דוקא לעשות ההפשט ונתוח, ולכן למה יהי' הדין שאין בודקין מהם ולמעלה. ולכן פי' דלעולם מיירי בכהנים, ומה דלא הזכיר כאן נשיאות כפים ותרומה, הוא משום דתלויין במח'.

(ח) נשי, דכי מינצו בהדי הדדי בעריות וכו'- כ' בהגהות הרד"ל, דמה דנשים לא מינצו

להקל בענינים אלו, וכיון דאי"ז שררה ממש, אלא שררותו הוא רק כמו שררה של בעה"ב על פועליו, לכן אין איסור בזה. ומאידך, ע' בהערות להגרי"ש כאן, דאמר דלמנותו להיות ראש ישיבה להגיד שיעורים, זה ודאי מותר. אלא דנסתפק באם יכול למנותו ראש ישיבה שכל עניני הישיבה נחתכים על פיו, דאולי זהו באמת נחשב מינוי שררה ואסור.]

(טז) **והאיכא אורי' החתי- הק' הבן יהודע,** הא כבר תי' הגמ' הקר' מצלק העמוני דיושב בעמון, וא"כ למה שוב הק' מאורי' החתי. ותי' דכיון דנתן הנביא הדגיש ב' פעמים שהוא אורי' החתי, ולמה הדגישו, ע"כ משום שהוא חתי ממש, שהי' גר, והזכיר זה כדי להפליג בזה התוכחה על אותו עון, ולומר דאיכא חילול ד' בזה טפי, משום שהי' גר וכך עשית לו.

(יז) **ומגדלי בלורית היו- הק' התוס' הרא"ש,** איך הי' מותר להם ללכת בחוקות הגוים, וכ' דלפי שי' ר"ת דמותר לבוא עליה במלחמה, י"ל דנתעברו מביאה זו, ולא היו ישראלים, אבל לפי שי' רש"י, דאסור לבוא עליה במלחמה, קשה, הא ישראלים הוא, ואסור ללכת בחוקות הגוי' [ואף שלא היו בניו של דוד, מ"מ הרי היו בניהם של ישראלים מיפת תואר]. ותי' דכיון דקאזלי לבעותי עלמא התירו להם. ובתוס' ר' פרץ אי' דכיון דנתגיירו אמותם בחזקה, לא הי' שומרים עצמם מבלורית, ולא הוו גירי מעליא כ"כ.

וכמש"כ תוס' (ודלא כהראשונים שנקטו דגם ישראלים פסולים כשרים לעבודה).

(יב) **כל מי שהוחזקו אבותיו משוטרי הרבים, למימרא דלא מוקמינן מפסולים, וכו'- הק' הרש"ש,** הא יש לפרש הא דשוטרי הרבים כמו שפי' הגמ' לקמן לענין גבאי צדקה, דכיון דמינצו בהדי אינשי (שהרי השוטרים חובטים בצואת השופטים), א"כ אם אי' שהי' פסול, קלא אית בהו, והניח בקר'.

(יג) **וגבאי צדקה משיאים, מ"ט, כיון דמינצו בהדי אינשי, וכו'- כ' הרמב"ן בעמוד א',** דאע"ג דאמרי' התם דגברי מינצו בהדי יוחסין, ומ"מ לא מהני אלא להאנשים שבמשפחה ולא לגבי הנשים (ע' לעיל בזה), מ"מ לגבי גבאי צדקה אמרי' טפי מזה, דמגו דמנצו טובא, אז אף בפסול נשים מדקדקין אחריהם ומבזים אותם, ואם איכא מילתא אפי' מחד צד, ודאי קלא הי' אית בהו.

(יד) **ממשכנים על הצדקה- העיר הריטב"א,** הא קיי"ל דכל מצוה שמתן שכרה בצדה אין ב"ד מוזהרין עליה, ובצדקה כתי' מתן שכרה בהרבה דוכתי. ותי' דקרא כתי' "ועשית", אזהרה לב"ד שיעשוך. וכ' דטעם הדבר הוא משום דכיון דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט, וגם לעניים כן, א"כ שפיר יכולים לכוף אותו לפרוע חובו כמו שכופין אותו בכל חוב שיש לו.

(טו) **א"ל אמו מישראל, מקרב אחיך קרינא בי'- כ' הרמב"ם (מלכים א', ד'),** דאם אמו מישראל אף יכול להיות מלך. אולם ע' בריטב"א לעיל (יד). דהוכיח מהמעשה באגריפס (סוטה מא). דלגבי מלך לא סגי בזה שצריך להיות אמו מישראל, אלא צריך שיהי' גם אביו מישראל. אלא שכו' להוכיח מהא דרחבעם מלך, דאביו ואמו לאו דוקא, וסגי בזה שיהי' אביו מישראל (אולם ע' בהגהות המהדיר שם שהביא מהנו"ב [קמא, חו"מ א'] דכ' דשאני רחבעם דמלך מכח ירושה, ולכן לא הי' צריך שגם יהי' אמו מישראל). [אגב, ע' באגרות משה (יו"ד חלק ד', סי' כ"ו) לענין אם יכול למנות גר להיות ראש ישיבה. וכ' שם לחדש דמקרא דואהבתם את הגר נלמד דצריכין